

**ДОРА ГАБЕ – ПРАТЕНИЧКА НА ДОБРУДЖАНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ В ПАРИЖ И ЛОНДОН ПРЕЗ 1929 Г.**

Станка Георгиева

На XIII конгрес на добруджанската емигрантска организация съюз “Добруджа”, състоял се на 10—11 ноември 1929 г. в гр. Разград, Атанас Козтов, делегат от гр. Варна, изнася следната любопитна информация за поетесата Дора Габе: “Госпожа Дора Габе в своето пътуване из чужбина **изнесе в Париж и Лондон** нашата кауза. Тя влезе в контакти с Балканския комитет в Лондон и благодарение на нейните усилия и желаниа да бъде полезна на своята поробена родина **можахме да спечелим разположението на Балканския комитет**”¹.

Текстът е достатъчно кратък, но информацията е богата. Българската общественост до 1929 г. познава добре Дора Габе. Тя е дъщеря на Петъри Екатерина Габе, руски евреи, заселили се след Освобождението в Добруджа². Баща ѝ създава модерно земеделско стопанство и въвежда прогресивни методи за стопанисване на земята. Членува в Радикалната партия, с листата на която е избран за народен представител (1905 г.). Дора Габе завършва френска филология в Гренобъл (Франция) през 1907 г. В края на 1908 г. се сгодява, а след това се омъжва за литературния критик и историк Боян Пенев и се установява да живее в София. След Междусъюзническата война Южна Добруджа е завзета от Румъния и родителите ѝ емигрират в София. По време на Първата световна война Дора Габе е секретарка на баща си, който извършва анкета в Добруджа за установяване на понесените от южнодобруджанци загуби по време на тригодишното румънско управление. Самата тя публикува впечатленията си от тази обиколка из Добруджа в списание “Отечество” (1917 — 1918 г.) и “Български воин” (1928 г.). След приключване на войната и подписването на Ньойския мирен договор Южна Добруджа отново е дадена на Румъния. Към България се устремяват хиляди бежанци, които се нуждаят от подслон, храна дрехи, работа. Най-тежко преживяват “преселението” жените и децата. Дора Габе се включва в добруджанската емигрантска националноосвободителна организация съюз “Добруджа”, която защитава интересите на всички добруджанци. Извършва широка благотворителна дейност. От този период е стихотворният ѝ цикъл “Добруджа”, състоящ се от 10 стихотворения, изразяващи мъката по родния край и нерадостния живот

на добруджанци в емиграция. Тези стихове са отпечатани в емигрантския вестник "Добруджа", който излиза в София. Превежда от полски и членува в Българо-полското дружество. От 1924 г. е член на Съюза на българските писатели. През 1926 г. е съоснователка на българския пенклуб и посещава редица международни конгреси на пенклубовете като заместник-председател (Париж — 1926, Брюксел — 1927, Париж — 1928 г.).

Изказването на Атанас Костов фиксира пътуването на Дора Габе в чужбина (Париж и Лондон) през зимата на 1929 г. То трае повече от 3 месеца и е осъществено с лични средства. Целта на посещението е да се осъществят контакти с правителствени и неправителствени организации и институции, които да се запознаят със съдбата на Добруджа и нейното население, и да се потърси помощ и подкрепа за облекчаване положението на това население и за ревизиране на несправедливия за България Ньойски договор.

Най-голямо завоевание според изказванията на XIII конгрес е установяването на контакти с Балканския комитет в Лондон и "спечелване на неговото разположение" към Добруджа и България. Висока е оценката на присъстващите за Дора Габе, за "усилията и желанието ѝ да бъде полезна за своята поробена родина". Изказването на председателя на съюз "Добруджа" Ангел Стоянов внася по-голяма яснота за това пътуване на Дора Габе, макар че в отчетния доклад пред конгреса информацията е достатъчно обширна. Той заявява, че Дора Габе е заминала в чужбина "със съгласието и знанието на Изпълнителния комитет", обаче "без всякакви пари и подкрепа от страна на Изпълнителния комитет"³. Този текст и уточняващите реплики показват, че Дора Габе е представител на ИК на съюз "Добруджа". Представява го на официални срещи и разговори, връчва от негово име приветствия, поздравителни адреси, апели, чете лекции, участва в събрания и срещи. Това личи от запазената документация. Ангел Стоянов уточнява още, че тя "харчи свои лични средства, като сключи заеми от отделни лица, за да може да допринесе нещо за добруджанското дело"⁴.

На конгреса Дора Габе потвърждава горните сведения, а по-късно в своите спомени уточнява: "Изхарчих всичко свое от 4 години, което взех като хонорар за печатани свои книги, и като направих дългове, които изплащам още"⁵. Професор Йосиф Феденхехт, личен приятел на баща ѝ, член на Радикалната партия и народен представител, ѝ помага с парични средства за това пътуване. Братовчед на баща ѝ, кралски тапицер, ѝ осигурява подслон и материални средства при пребиваването ѝ в Лондон. От Министерството на просветата получава 15 000 лв. за връщането си от Париж.

На Разградския конгрес Дора Габе прави обширно изказване относно пропагандата на добруджанския въпрос в чужбина⁶, което е посрещнато с продължителни ръкопляскания. Споделя лични впечатления от международни срещи с видни общественици и политици, историци, географи,

писатели, журналисти. Докладва и своето представяне като делегиран член на съюза "Добруджа". Там тя представя добруджанската кауза не само като регионален проблем, интересуващ група емигранти, но като национален български и голям международен проблем.

"Нашата далечна, а същевременно най-близка до сърцето цел е да спасим родината си и да я върнем към България — казва Дора Габе. — За постигането на тази цел ще се използват всички пътища, в това число и помощта на Европа". Тя цитира думите на лорд Ноел Бъкстон, председател на Балканския комитет в Лондон, казани при личната им среща: "Вие трябва да говорите много за Добруджа, защото бяхме забравили, че тя съществува"⁷.

Дора Габе подчертава, че навсякъде е посрещната и изслушана с най-голямо внимание. Проявено е съчувствие и разбиране към проблемите на добруджанци, отзивчивост, съпричастие и ангажираност у много правителствени и неправителствени организации и учреждения, от частни лица, които имат влияние върху своите правителства и международни организации.

Да се говори за Добруджа и да се защитават правата ѝ на законна българска земя от една жена, изпратена съвсем сама в чужбина в началото на ХХ в., навярно никак не е било лесно. Но тази 43-годишна жена е Дора Габе. Тя владее няколко чужди езика (руски, френски, полски). Има солидно европейско образование. Възпитана е в изконните демократични традиции и широта на възгледите на добруджанските българи. Точна и акуратна, емоционална и обаятелно красива. Всичко това я прави първата българка, европейка по дух след Първата световна война, която има дързостта наравно с мъжете да изпълнява нелеки и нетрадиционни дипломатически мисии. Прави всичко от любов към своя роден край Добруджа. Споделя: "Добруджа със своя чернозем и богата жътва, с широкия си простор, с високото небе! Гледах небето, дирех своята звезда, станах мечтателна и дори философ. Добруджа е моята родина!"⁸

Дори в своята собственоръчно написана биография Дора Габе не пише за себе си като за поетеса, а само за жена, която по женски защитава жените, децата и "своята Добруджа"⁹.

Ръководителят на добруджанската организация Ангел Стоянов може би дава най-точната характеристика за жената, на която организацията поверява своята европейска политика: "Съчетавайки в себе си ума на мъж, сърцето на дете и душевната дълбочина на същинска жена, Дора Габе несъмнено изпъква със своята фигура между своите съвременници в България"¹⁰. За съжаление за тази Дора Габе като посланик на добруджанци в чужбина не се знае почти нищо, затова в тази статия ще се опитаме да проследим дейността ѝ в Париж и Лондон през зимата на 1929 г.

Още в началото на месец февруари 1929 г. в печата се появяват съобще-

ния за изяви на Дора Габе във френската столица. Тя е поканена от Университета за източни езици в Париж, където изнася 4 сказки (лекции) на френски език. Живото общуване с аудиторията и отправените послания имат голяма комуникативна стойност и резултат. Присъствуват студенти, университетски преподаватели, журналисти, общественици. Темите на лекциите са сполучливо подбрани: “България, видяна през нашата стара литература”, “Съдбата на Добруджа в Йовковите разкази”, “Характерът и съдбата на съвременната българска поезия”, “Полският поет Ян Каспарович”. На последната лекция присъствува и съпругата на поета Мария Каспарович, рускиня, заедно с много руски имигранти и поляци.

Особена стойност във връзка с мисията ѝ като пратеничка на Добруджа има втората лекция, за която дава следните пояснения в спомените си: “Там четох една сказка за Йордан Йовков, за да мога да говоря за Добруджа”¹¹. Професор Андре Масон, завеждащ катедра в университета, ѝ казва преди лекцията: “Недейте чете тази сказка. Ние сме приятели на Румъния”. Но Дора Габе е непреклонна и представя лекцията си такава, каквато я била обявила предварително¹².

Тази сказка (с обем 26 листа) е запазена в личния ѝ архив¹³.

В началото на лекцията Дора Габе уточнява, че Йордан Йовков е роден в планината (с. Жеравна), но е “расъл в Добруджа и е повече полско чедо”. След това вмъква политико-познавателния елемент: “Тогава Добруджа беше свободна и богата”, и описва къде се намира и как изглежда добруджанската шир зиме и лете, пролет и есен. После подробно се описват физическият тип и начинът на живот на добруджанци, техните добродетели: “Хората там са живели в доволство, всеки е бил господар, дори най-бедният, никой никому не е пречил — свободата е била като слънцето на Добруджа — голяма. Затова хората са били повече едри, весели, повечето красиви, физически и нравствено — представители на една от хубавите клонки на българската раса”. След тази обширна “справка” за Добруджа лекторката отново връща своите слушатели към писателя Йордан Йовков. Разказва за неговото 30-годишно учителстване в Добруджа. Подчертава, че впечатленията му от това време са “общобългарски и общочовешки”. След това се спира на творчеството на Й. Йовков, посветено на Добруджа, изброява произведения и герои. Утвърждава идеята, че Й. Йовков възпява труда, любовта към земята и традиционните добродетели на добруджанеца, които са основни общобългарски качества: трудолюбие, дълбока моралност, издръжливост, търпение, чувство за дълг. Специално място отделя на жената в творчеството на Й. Йовков: силна, здрава, първична, красива, добра. Много ласкави думи казва за Йовковата героиня Албена — “грешна беше тая жена, но беше хубава”¹⁴. В заключение акцентува на извода, “че Добруджа е част от България, а добруджанци са неделима част от българския народ и са носители на най-

хубавите му черти”. “Оня, който е загубил вяра в нашия народ, казва Дора Габе, който не вижда в него нищо друго, освен недостатъци и дребни качества, който е загубил от очи неговия чист нравствен образ, нека разтвори Йовковите книги и намери истинския българин чрез Добруджа. Това е Йовков и това е неговото голямо значение”¹⁵.

Политическият елемент в сказката се подразбира. Щом българинът е живял в Добруджа като в рай до идването на румънците, непостиимо е този рай да се превръща в пустиня. Изводът е един: Румъния трябва да върне Добруджа на България.

В сказката си Дора Габе утвърждава Добруджа в българската литература и българския исторически живот, а Й. Йовков в световната литература. “Добруджа живее в Йовковите разкази и оттам не може да я пропъди никоя човешка ръка, никой човешки закон”.

Нели Павлова публикува кратка статия-отзив за Добруджа и добруджанския въпрос във френския вестник “Льо пти паризиен”¹⁶.

Не по-малко интересна и съдържателна е сказката на тема “Характерът и съдбата на съвременната българска поезия”. В нея се акцентува на борбите и войните на българите за национално обединение и отражението им в българската литература. Българската телеграфна агенция на 21.II.1929 г. съобщава за тази интересна лекция¹⁷. Ст. Визиров публикува “Мисли и настроения, извикани от една сказка на г-жа Дора Габе”¹⁸, където възкликва: “Българка говори за незавидната съдба на българското племе”.

На 3 март 1929 г. Дора Габе взема участие в тържественото чествуване на 70-годишния юбилей на руския професор Павел Николаевич Милюков, историк и социолог, политик, бивш министър на външните работи на Временното правителство на Русия, лидер на Конституционно-демократическата партия (кадети), живеещ като имигрант по това време в Париж.

Проф. П. Н. Милюков е свързан трайно с България и съдбата на българите. Участва в Руско-турската освободителна война като санитар-доброволец. През 1897 — 1898 г. е преподавател по обща и славянска история във Висшето училище в София (Софийския университет). Прави разкопки в Македония (с. Патели до ез. Острово) и докладва на международен конгрес в Киев за открити български черкви, манастири и стенописи. Застъпва становище, че македонците имат български етнически характер и трябва да им се даде право на самоопределение. През 1913 — 1914 г. участва в Карнегиевата анкетна комисия и написва 4 глави от книгата “Причините за двете балкански войни. Карнегиевата анкета по войните 1912 — 1913 г.” (С., 1914), в която се доказва справедливостта на българската кауза за национално обединение. Написва около 15 статии-монографии по българо-балканските проблеми¹⁹.

На тържественото заседание присъствуват делегати на академичните, просветните, политическите и обществените организации от Франция,

Великобритания, САЩ, Чехословакия, Югославия, Полша, Германия, Румъния, България, Литва, Естония и др. Сред тях е и Дора Габе, която представя Просветно-благотворителното дружество “Добруджа” от България²⁰.

Тържеството е открито от председателя на Организационния комитет С. А. Смирнов. Изслушани са лекции-оценки за П. Н. Милюков като историк, политик, журналист и учител.

Пръв приветствува юбиляря проф. Любомир Милитич от името на Българската академия на науките, Македонския научен институт и Софийския университет. Огласен е и приветствен адрес от името на Софийския университет и диплом за удостояването му с титлата доктор *honoris causa*²¹. Следват още множество приветствия.

В приветствието на Дора Габе се казва: “Мойте сестри и братя, останали под чуждия ярем в Добруджа, Ви изпращат сърдечен привет и благопожелания. Този малък народ, който само чака знак, за да живее като всички хора, вижда във Вас символ на правдата и човешкото сърце. Нека неговият глас не се заглуши в оркестъра на тържествуващите приветствия, както това стана за слуха на тези, които управляват съдбата на малките народи. Да Ви пази Бог, Павел Николаевич, за дълги години и не само за това, че Вие извършихте велико дело, но и за това, че ние всички можахме да вкусим плодовете на Вашата дейност”²².

Българското присъствие на тържеството се откроява особено ярко. Това личи и от броя на участвувалите в него българи и от поднесените приветствия и изпратените приветствени писма и телеграми: от общо 107 групови приветствия 28 са български, от 132 индивидуални — 14 са български (Ат. Буров, Б. Вазов, Д. Шишманов, Ив. Георгов и др.).

В благодарственото си слово П. Н. Милюков на два пъти споменава за българите. Особено силен е заключителният акцент на неговото слово, където се казва: “Особено съм задължен да отбележа многочислените прояви на дружба и братство от страна на целия български народ, с когото ме свързва неговото нещастие и моята борба за неговите национални права”²³.

Така на този голям международен форум българският национален въпрос и в частност добруджанският въпрос намират възможност за признание и изява.

На 4 март 1929 г. от 21 ч. в зала “Лютеция” в Париж са поканени на вечеря около 400 души от участниците в юбилейното тържество за проф. П. Н. Милюков. Сред най-официалните 30 гости има и трима българи — пълномощният министър на България в Париж Богдан Морфов, председателят на БАН проф. Любомир Милитич и Дора Габе²⁴, обявена в книгата за гости като “българска писателка”, представителка на просветно-благотворителната организация “Добруджа”. Това е още един жест на признание. Дора Габе има възможност да се запознае с видни политически дейци, журналисти, учени и общественици, сред които са: сенаторът Жюстен Годар, един от участниците в следствената комисия Карнеги за Балканите през 1913 г., с

академик Жозеф Бартелими, преподавател в Парижкия университет и пръв представител на Франция в Лигата на нациите, с председателя на френско-руския институт в Париж професор Гастон Жез, с директора на Института за източни езици Пол Буайе и др.

На 5 март 1929 г. в Париж се провежда среща-събрание на българската имиграция и симпатизиращата ѝ френска общественост. Събранието се организира от Съюза за защита на малцинствата и сдружението "Балканска федерация". Присъствуват много българи-имигранти от цяла Франция, както и видни френски общественици и журналисти. Сред тях е и почетният генерален консул на България във Франция професор Леон Ламуш²⁵, френски историк и общественик. По това време вече е написал книгите: "България" (1923 г.) и "Балканска история" (1928 г.). Симпатизира и на България, и на Румъния. В този момент работи по въпроса за малцинствата.

Дора Габе е поканена на събранието и е представена като "пълномощница на ИК на съюз "Добруджа". Помолена е да представи информация за "положението в Добруджа и решенията на XII редовен конгрес на имигрантите-добруджанци в България"²⁶.

Вечерта започва с доклад от Леон Ламуш по добруджанския въпрос. Ораторът акцентува на историческата справка за Добруджа, която през всички времена е била неделима част от България. Посочва се и официалният отказ на Румъния от Добруджа през 1878 г. Силно впечатление на присъстващите правят изнесените факти за тежкото положение на населението в Добруджа след Първата световна война²⁷.

Дора Габе "забелязва, че в доклада на Леон Ламуш липсват сведения за съдбата на добруджанци за последните 3 години". След приключване на неговия доклад тя взема думата и прави допълнения. Показва всички брошури, вестници, диплянки и апели, издадени на френски език от съюз "Добруджа". Отговаря на зададени въпроси, обстойно се спира на решенията на XII конгрес на добруджанската организация.

"Нейната реч, пише очевидец, бе предмет на най-възторжени аплодисменти"²⁸. За същността на изложението анонимният автор е записал: "Тя подробно демаскира системата на обезбългаряване, което всички румънски правителства са провеждали, като обрисова дивашкия характер на предприетата цинцарска колонизация в Добруджа"²⁹.

Безспорно център на внимание става тежкото положение на българите в Добруджа: извънредното икономическо законодателство и лишаването им от земя, политическото безправие и терор, организиран от настаняваните арумъни от Македония, нарушаването на личните и граждански права и свободи и опитите за румънизирание.

Събранието взема решение да изпрати официално протестно писмо до Румъния с описание на всички изнесени факти. Съюзът за защита на малцинствата решава да свика и други подобни протестни акции.

Това е безспорен успех за добруджанската кауза, за който Дора Габе има конкретен принос. Тя успява да убеди и спечели всички за искането да се смекчи румънският колонизаторски режим в Добруджа и да се зачитат правата на българите там.

Сред имиграцията във Франция Дора Габе разпространява “Апел” — обръщение от името на добруджанската организация, в който се казва: “Българи! Не забравяйте, че Добруджа е люлка на българщината. Там се роди българската държава. Добруджанци! Вашите поробени братя ви зоват за помощ. Нашата родина от дълги години е арена на кървави вакханлии, които румънската олигархия инсценира с единствената цел да я обезбългарява”³⁰.

В “Апела” се атакува “автономизмът” като теория и практика: “Да се проповядва и действа за Добруджа като член на Балканската федерация или на Европейски съединени щати, е, ако не друго, най-малко лекомислие и донкихотовщина. Такава действителност е напустно хабене на сили и средства, тя е безумна, немислима, престъпна и вредна, тя е противодобруджанска”³¹.

Стилът и богатството на изразните средства на това изложение ни дават основание да допуснем, че автор на “Апела” е самата Дора Габе.

По време на престоя си в Париж поетесата посещава института “Карнеги”. Присъства на организирана от него публична сказка по въпроса за съдбата на българското малцинство в Румъния. Противопоставя се на френския професор Де Мартен, който в лекцията си, когато говори за малцинствата в Румъния, не споменава думата “българи”, а употребява думата “славяни”. Смята, че те са “толкова малко, че не заслужавали името малцинство”. В изложението си Дора Габе уточнява, че в Добруджа живеят близо 300 000 българи. Изразява огорчението си, че българите недобруджанци дават лош пример на чужденците, като гледат на Добруджа като на една малка част земя, откъсната от България, от която е “загубен доходът”, и я жаят дотолкова, доколкото жаят една загубена нива”. Настоява да се “вдигне глас” за Добруджа както в България, така и навсякъде по света за връщането ѝ на България³².

Активната народополезна дейност на Дора Габе в Париж през зимата на 1929 г. ѝ донася голяма известност. Френските вестници не пропускат да отбележат страстната защита на Добруджа и добруджанци от една жена. Във вестник “Льо семафор дьо Марсей” (бр. 329 от 1929 г.) излиза статията на поета-журналист и общественик Гастон Варлен със заглавие “Националните покрайнини и европейската опасност”, голям пасаж от която е посветен на добруджанското движение в България: “Българите от Добруджа на своя XII конгрес на просветно-благотворителните си дружества издигат своя протест срещу деянията на куцовласите. Те се оплакват, че са жертва на насилствена експлоатация, на задължителна ангария. Към колонистите, които се налагат като господари на територията, и обществените институции. Те искат установяване на равенство, признаване и поддържане на техните

учебни, културни, икономически и политически институти. Те са решени да поднесат своите искания на ОН". Горният цитат показва, че авторът много точно е доловил положението и отношенията между българите в Добруджа и румънските официални власти и колонистите. Същата година Гастон Варден издава книга, в която се утвърждава идеята, че малцинствата и емигрантите, които са поставени да живеят при физически и духовен дискомфорт, представляват опасност за мира и спокойствието в Европа и трябва да се вземат спешни мерки.

Дора Габе получава покана от Дружеството за Средния и Далечния изток в Англия да се представи със свои лекции. Поздравление и покана за посещение получава и от председателката на английския пенклуб Анриета Лесли. Пътуването ѝ до Лондон, макар и набързо организирано, се осъществява.

На 9 март 1929 г. Дора Габе изнася първата си лекция в Лондон, а на 18-ти втората. Темите, по които говори, са: "Съдбата на Добруджа в Йовковите разкази" и "Защо трябва да се говори за Добруджа?"

Първата сказка е в салона на лондонския пенклуб. По-късно поетесата си спомня следното: "Отдох аз и те ми уредиха сказката. Сложиха ми един малък подиум, един яносин фотьойл и една лампичка с яносин абажур и само аз осветена. И това е пенклубът. Салонът на пенклуба и днеска е същият"³³.

Лекцията преминава при голям успех. Присъствуват много английски писатели, журналисти, общественици, културни дейци.

От Лондон Дора Габе пише писмо до секретаря на добруджанската организация Печо Господинов. Писмото е своеобразен отчет за свършената работа в полза на добруджанското националноосвободително движение. Дълбоко развълнувана, Дора Габе разказва за събранието в Демократическия съюз на жените за мир, където се чете "изложение по добруджанския въпрос", а след това тя "говори за днешното положение в Добруджа и опасността от колонизация и изселване". Съюзът решава да вземе мерки за закрила на българското малцинство в Румъния. Писмото завършва с думите: "Използвам случая, за да говоря за Добруджа и за съдбата на добруджанци"³⁴. В същото писмо Дора Габе моли да ѝ се изпратят допълнителни материали за Добруджа за лекцията ѝ на 18 март и чествуването на 70-годишния юбилей на П. Н. Милюков в Лондон. За по-бързото им доставяне моли те да се изпратят по дипломатическата поща до българския пълномощен министър в Лондон Панчо Хаджимишев, с когото е в контакт³⁵.

В Лондон Дора Габе има възможност да се срещне и да разговаря с английския писател Джон Голсуърти. С него тя се познава още от 1926—1927 г., когато участва в международни срещи на писателите в Париж и Брюксел. С Д. Голсуърти Дора Габе споделя своите виждания за жената, които имат общочовешки характер. Разказва му за творчеството на Й. Йовков и Добруджа (една малка земя) и го пита може ли Йовков, който възпява един "малък народ",

да бъде “голям писател”. Джон Голсуърти ѝ отговаря: “Няма големи и малки народи в литературата. Ако един народ създаде един голям поет, той е вече голям”.

От лорд Ноел Бъкстон, председател на Балканския комитет, Дора Габе е поканена в сградата на английския парламент, където в този момент комитетът се занимава със съдбата на бежанците. Поканена е да говори пред Балканския комитет за положението в Добруджа и вижданията на Добруджанската организация за решаването на добруджанския въпрос. В информацията ѝ има много данни за нарушаването на човешките права в Добруджа (убийства и изнасилвания в Старо село), за забраната на българския език, на училища и църкви, за тероризъм от страна на заселваните колонисти, емигриране и обезлюдяване на Добруджа. Запознава присъстващите и с решенията на XII конгрес на Добруджанската организация: ориентирането ѝ с мирни средства да се работи за подобряване положението на добруджанското население и да се ревизира Ньойският договор за връщане на Добруджа на България. В това отношение добруджанската организация държи да се знае, че разчита на големите европейски държави, подписали Парижкия мирен договор. В тоя дух Дора Габе заявява на присъстващите: “Ако трябва да кажем на Европа истината и да молим за нейната помощ, ако тя е, която ще ни спаси, всички усилия ще насочим в това направление”³⁶. След нея говори сър Едуард Бойл, който подкрепя вижданията ѝ³⁷. Дора Габе депозира писмено изложение до Балканския комитет по добруджанския въпрос, в което моли комитета да запознае членовете на правителството на Макдоналд с положението на българите в Добруджа и борбата им за ревизия на Ньойския договор.

Дора Габе има няколко лични срещи с лорд Н. Бъкстон, на които отново поставя проблема за Добруджа. Пряко продължение на тези срещи са нейните 3 открити писма до Н. Бъкстон. От тези срещи и разговори у Дора Габе се оформя виждането за доброжелателност и ангажираност на Балканския комитет с добруджанския проблем.

Дора Габе изнася сказки и има лични контакти и с други видни общественици, институти и организации. Среща се с председателката на Съюза за защита на децата г-жа Бънзен, сестра на лорд Бъкстон. Водят разговор за съдбата на жените и децата на добруджанската емиграция и в Южна Добруджа. “Когато Ви разказах за нашето тегло в Добруджа, вашите кротки очи се напълниха със сълзи” — пише в едно писмо до Бънзен по-късно Дора Габе³⁸.

Настроенията в английското общество в полза на България и Добруджа през зимата на 1929 г. карат Дора Габе да стигне до извода, че “скоро ще дойде краят на тия теглила и неправди”³⁹.

Дора Габе присъствува и на юбилейното чествуване на 70-годишнината на П. Н. Милюков, организирано от Лондонския комитет. На него тя се запознава с Х. Бейлефор, журналист и общественик, с когото П. Н. Милюков работи по Карнегиевата анкета в Македония и Тракия. Припомнят си заключението от тази анкета: “Българите водят справедлива, освободителна война и не са

накърнили човешките права на другите националности по време на войната". На срещата присъствуват много имигранти от Македония. Дора Габе написва поздравителен адрес до юбиларя от името на Добруджанската организация. Прочита го с голямо вълнение и това прави особено силно впечатление на присъстващите дипломати, политици, министри, учени, общественици, руски имигранти⁴⁰, сред които са: В. Л. Богданович, А. И. Галперин, А. Ф. Майендорф, Г. М. Соловейчик и др. Руският имигрантски вестник "Последние новости", излизащ в Париж, съобщава за нея редом с най-високите гости на срещата.

В Лондон Дора Габе разпространява "Апела", написан в Париж. Стремехът на добруджанската организация съюз "Добруджа" да превърне темата за Добруджа от общобългарска в тема на европейската политика постепенно започва да се реализира. Пророчески са напътствените думи на лорд Н. Бъкстон при изпращането на Дора Габе: "Вие трябва да говорите много за Добруджа, защото бяхме забравили, че тя съществува"⁴¹.

Посещението на Дора Габе в Париж и Лондон през зимата на 1929 г. има отражение в българския печат. Вестник "Добруджа", "Зора", "Знаме" и др. информират за изявите ѝ и им дават положителна оценка.

Анна Каменова, дъщеря на бившия български посланик в Лондон Михаил Маджаров, пише: "Всеки, който е чувал някоя от сказките на госпожа Дора Габе, знае, че тя е отличен сказчик. Както по съдържание, така и по външна форма, а също така по приятния начин на говорене, сказките на госпожа Дора Габе задоволяват и най-взискателната аудитория"⁴².

За самата Дора Габе нуждата от енергична външнополитическа дейност за "спасяването на родината и възвръщането ѝ към България" е синовен и граждански дълг. Затова като пратеничка на Добруджанската организация в Париж и Лондон тя прави възможното по следния начин:

— Установява контакти с неправителствени обществени и културни организации, свързани със защитата на правата на човека, жената и децата, емиграцията и малцинствата.

— Контактна с научни организации, учреждения и лица, представители на науката, журналистиката, литературата и изкуствата.

— Създава лични контакти с писатели, журналисти, научни работници, общественици, политици и политически организации.

— Алармира общественото мнение за нарушаването на човешките права в Добруджа, за опасността от обезбългаряване на областта и колонизирането ѝ с арумъни.

— Утвърждава мнението, че емиграцията след Първата световна война е трагедия за хиляди хора и опасност за мира и спокойствието в Европа.

— Поставя въпроса за ревизия на Ньойския договор в частта му за Добруджа и възвръщането ѝ към България по мирен начин.

— Иска специална закрила на жените и децата за тяхното свободно и пълноценно развитие.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. 1, л. 138.
- ² **Михаил, Мария.** Тъжните очи на миналото. Дора Габе разказва. С., 1994, с. 90—91.
- ³ ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. 1, л. 232.
- ⁴ Пак там.
- ⁵ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 202, л. 18.
- ⁶ ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. л. 154 — 167.
- ⁷ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 240, л. 1.
- ⁸ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 240, л. 1.
- ⁹ Пак там.
- ¹⁰ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 320, л. 78.
- ¹¹ **Сарапдев, Ив.** Дора Габе. Литературна анкета. С., 1986, с. 67.
- ¹² Характерът и съдбата на съвременните български поети (Конферанс на Дора Габе в Париж). — Зора, 10, № 2896, 28.II.1929.
- ¹³ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 227, л. 1 — 26.
- ¹⁴ **Йовков, Й.** Събрани съчинения, т. 2, С., 1976, с. 391.
- ¹⁵ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 227, л. 20.
- ¹⁶ ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. 1, л. 39.
- ¹⁷ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 318, л. 1.
- ¹⁸ Пак там.
- ¹⁹ **Милпоков, П. Н.** Сборник материалов по чествованию его семидесятилетия. 1859 — 1929 г. Париж, 1929, с. 313 — 357.
- ²⁰ Пак там, с. 305.
- ²¹ Пак там, с. 225 — 226.
- ²² Пак там, с. 249.
- ²³ Пак там, с. 264.
- ²⁴ Пак там, с. 265.
- ²⁵ **Матеева, М.** Консулските отношения на България 1879—1986. Справочник. С., 1988, с. 121.
- ²⁶ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 318, л. 4.
- ²⁷ В. Добруджа, бр. 84.
- ²⁸ Пак там.
- ²⁹ Пак там.
- ³⁰ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 318, л. 4.
- ³¹ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 318, л. 9.
- ³² ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. 1, л. 155.
- ³³ **Сарапдев, Ив.** Цит. съч. с. 63.
- ³⁴ ЦДИА, ф. 948, оп. 1, а.е. 692, л. 1.
- ³⁵ **Матеева, М., Хр. Тепавичаров.** Дипломатически отношения на България 1878 — 1988. С., 1989, с. 103.
- ³⁶ ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. 1, л. 154.
- ³⁷ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 202, л. 18.
- ³⁸ ЦДИА, ф. 1771, оп. 1, а.е. 191, л. 13.
- ³⁹ Пак там.
- ⁴⁰ ЦДИА, ф. 948, оп. 1, а.е. 692, л. 1.
- ⁴¹ ЦДИА, ф. 302, оп. 1, а.е. 1, л. 160.
- ⁴² **Кралева, Сп.** Докосване до Дора Габе. С., 1987, с. 125.